

MUSIKTERAPIKLINIKKEN

20 ÅRS JUBILÆUM

FEJRING PÅ AALBORG UNIVERSITETSHOSPITAL, PSYKIATRIEN
FESTSALEN D. 7. OKTOBER 2014

Musikterapiklinikken - en integreret institution mellem Aalborg Universitetshospital, psykiatrien og Aalborg Universitet - har eksisteret i 20 år og det skal fejres. Det sker den 7. oktober i festsalen på hospitalet i form af en minikonference med efterfølgende reception: Hermed en oversigt over dagen. Håber at se dig hele dagen.

Af hensyn til frokost, kaffe/te og reception **bedes du tilmelde dig via survey linket** nederst på invitationen.

1. DEL: VELKOMMEN, VISIONER OG MULIGHEDER. INVITEREDE GÆSTER OG ADMINISTRATIVE LEDERE. KL. 9.30 - 10.45

- Fællessang
- Klinikleder Inge Nygaard Pedersen. Velkommen.
- Regionsrådsformand Ulla Astman. MT i psykiatrien. Et regionalt perspektiv
- Borgmester Thomas Kastrup-Larsen. MT i psykiatrien. Et kommunalt perspektiv
- Psykiatridirektor Per Lund Sørensen. MT i psykiatrien. Et hospitalsperspektiv
- Dekan, AAU Lone Dirkinck-Holmfeld. MT i psykiatrien. Et universitetsperspektiv
- Fællessang
- Klinikchef, Klinik Syd: Carsten Møller Beck. MT i psykiatrien. Et klinikledelsesperspektiv
- Institutbestyrer, Inst. f. Kommun. Michael Vetner. MT i psykiatrien. Et institutperspektiv

Kaffe og tepause: 10.45 - 11.00

2. DEL: FAGLIGE INDLÆG OM MUSIKTERAPI. MUSIKTERAPEUTERNE PÅ AAUH. KL. 11.00 - 12.30

- Inge Nygaard Pedersen. Musikterapi i psykiatrien. En vifte af tilbud. 11.00-11.20
- Niels Hannibal. Kortlægning af musikterapi i psykiatrien. 11.20-11.35
- Lars Ole Bonde/Lars Rye Bertelsen. Peder Niedermeyer (tidligere bruger) Ambulant Individuel Langtidsmusikterapi. Et eksempel. 11.35-12.00
- Helle Nystrup Lund. Musiklyttepuden - nu også i psykiatrien. 12.00-12.15
- Charlotte Dammeyer. Sangværksted i psykosøjlen 12.15-12.30

Frokostpause: 12.30 - 13.15

3. DEL: FAGLIGE INDLÆG OM MUSIKTERAPI. KL. 13.15 - 14.30

- Musikalsk indslag (5 min) 13.20-13.30
- Tidligere bruger Trine Schmidt. "Music and me, hvordan jeg lærte at spille, føle og lytte mig frem til at leve." 13.30-13.45
- Overlæge, Professor Jørgen Aagaard. Musikterapi. En ny klang i psykiatrien. 13.45-14.00
- Formand for Psykiatrifonden Anne Lindhardt. Musikterapi og Psykiatrifonden 14.00-14.15
- Ph.D. Sanne Storm. Stemmeassessment i psykiatrien. Hvad kan høres? 14.15-14.30
- Ph.D. Stud. Britta Frederiksen. Musikterapi i retspsykiatrien.

RECEPTION: 14.30 - 16.00.

LANCERING AF BOGUDGIVELSE: BØNDE, L.O. (RED.) MUSIKTERAPI: TEORI - UDDANNELSE - PRAKSIS - FØRSKNING. KLIM FORLAG

(VERBALE, MUSIKALSKE OG ANDRE INDLÆG ER MEGET VELKOMNE).

TILMELDING:
KLIK PÅ LINKET NEDERST PÅ SIDEN OG TILMELD DIG SENEST D. 19 SEPTEMBER TIL MORGENKAFFE, FROKOST OG RECEPTION ELLER NOGLE AF DELENE.

På gensyn den 7. oktober

Inge Nygaard Pedersen
Klinikleder.
Musikterapiklinikken.
Aalborg Universitet. Hum.Fak. / Aalborg Universitetshospital, psykiatrien.

Link til tilmelding:

<https://www.survey-xact.dk/LinkCollector?key=NZ2N776S9531>

Alle musikterapeuterne på Aalborg Universitetshospital, psykiatrien og deres sekretær på jubilæumdagen.

- Og vi synes stadig det er sjovt at spille musik sammen - også efter 20 år!

MUSIKTERAPIKLINIKKEN. 20 ÅR OG JUBILÆUM.

Musikterapiklinikken bygger bro mellem universitetet og hospitalet, mellem sundhedsvidenskab og humanistisk videnskab, mellem teori og praksis og det helt essentielle i vores kliniske arbejde er netop at bruge musikken til at bygge bro fra sind til sind.

Inge Nygaard Pedersen

INGE NYGAARD PEDERSEN.

Lektor på musikterapiuddannelsen ved AAU. Leder af Musikterapiklinikken Aalborg psykiatiske sygehus / Aalborg Universitet. Godkendt Supervisor. Talrige publikationer om musikterapi.

Introduktion

På forrige side ses invitation og programnote til Musikterapiklinikkens 20 års jubilæum den 7. oktober 2014. Alle anførte på programmet kom og medvirkede til, at det blev en festlig og uforglemmelig dag. I dette jubilæumsnummer af MIPO er nogle af talerne fra del I og to af talerne fra del III skrevet ud. Alle faglige indlæg fra del II og resten af talerne og de faglige indlæg fra del III er præsenterede gennem abstrakts, da en del af dem omfatter forskningsmateriale som er under udgivelse andre steder.

Min opgave på dagen var at give et kort overblik over klinikkens 20årige historie. Det vil jeg forsøge at gøre på de følgende sider, hvor jeg både gengiver nogle vigtige detaljer fra mit faglige indlæg på dagen samt tilføjer mange flere historiske detaljer. Nogle af disse detaljer er udgivet i Festskrift for Musikterapiuddannelsens 25 års jubilæum [Ridder 2007], i Musikterapiklinikkens dokumentations- og evalueringsrapport, slutrapport Del 1 [Pedersen 1998] og i Den musikterapeutiske forskning i psykiatrien i Nordjylland 2004-2008. Information [Pedersen & Bonde red.]. Men dels er der kommet nye studerende, flere færdige musikterapeuter og andre samarbejdspartnere til siden, og dels er disse skrifter ikke offentligt tilgængelige længere. Så hermed følger en samlet historisk gennemgang af primært medarbejdere og samarbejdspartnere i klinikken samt i udvalg klinikkens aktiviteter gennem årene.

Det skete i de dage at.....[1993-1998]

Musikterapiklinikken startede op i 1993, men blev officielt indviet ved en reception i april 1994. Kandidatstipendiat Hanne Mette Kortegaard fik, efter et langt forudgående forarbejde med mange involverede parter (se side 9), etableret Musikterapiklinikken som en integreret institution mellem Aalborg Universitet og Aalborg Psykiatriske Sygehus. Hun var leder af klinikken frem til februar 1995. Inge Nygaard Pedersen var ansat i 40 % af en stilling som klinisk musikterapeut og forskningsmedarbejder. Musikterapiklinikken fungerede på forsøgsbasis fra 1993 frem til 1998. I forsøgsperioden krævedes det, at der blev udformet dokumentationsrapporter undervejs, som bl.a. kunne lægges til grund for en mulig fortsættelse af klinikken.

Inge Nygaard Pedersen blev d. 1.3. 1995 bedt om at overtage ledelsen af klinikken i stedet for Hanne Mette Kortegaard med besked om, at klinikken ellers ville blive lukket. En af årsagerne til dette skift var, at en aftalt dokumentationsrapport (som skulle foreligge oktober 1994) ikke var afleveret i februar 1995. Kandidat i musikterapi Bente Østergaard blev ansat som forskningsassistent og erstattede således HMK. Fra august 1995 var Niels Hannibal tilknyttet Musikterapiklinikken som PhD-studerende der indsamlede data gennem klinikken.

I årene 1994-2000 havde Musikterapiklinikken medarbejdere et tæt samarbejde med overlæge Jørgen Aagaard (se hans jubilæumstale "En ny klang i psykiatrien" i dette nr. af MIPØ). Han gav dels lægefaglig rådgivning, dels supervision til musikterapeuterne, og han deltog i musikterapeuternes visitationsprocedurer. Han var desuden en god advokat i det lægefaglige miljø for visitation af klienter der kunne drage nytte af musikterapiens specielle kompetencer: Primært klienter som ikke var egnet til verbal psykoterapi og klienter som var egnede, men som af andre grunde kunne profitere af musikterapi.

I marts 1995 blev den første dokumentationsrapport udgivet af klinikleder Inge Nygaard Pedersen med hjælp fra Bente Østergaard. Denne bestod af beskrivelser af patientforløb, prøveforløb, målsætninger, resultater og case-beskrivelser samt begyndende overvejelser over hvilke patientgrupper musikterapi er særlig egnet til. Denne efterfulgtes af endnu en rapport i 1996.

I 1998 blev en tredje større dokumentationsrapport udgivet v. Inge Nygaard Pedersen (INP) (red.) med bidrag fra dr.med. Jørgen Aagaard, PhD-stud. Niels Hannibal (NH), bachelor i musikterapi Julie Exner (JE), samt kandidater i musikterapi Charlotte Lindvang (CL) og Britta Frederiksen (BF). Første del af denne tredje rapport beskrev klinisk praksis i form af dokumentation og evaluering. Den indeholdt bl.a. resultater fra en spørgeskemaundersøgelse besvaret af 14 ud af 18 patienter foretaget af Inge Nygaard Pedersen, CL og BF. Undersøgelsen viste, at patienterne havde en positiv oplevelse af musikterapiens virkning og af relationen med musikterapeuterne. Desuden indeholdt rapporten 14 detaljerede case-beskrivelser (Pedersen 1998).

Som et led i denne historiske gennemgang vil jeg i det følgende dels citere fra omtalte rapport og dels dykke lidt ned i forhistorien vedrørende forarbejdet til klinikken opstart i 1993, omtale de forskellige samarbejdsaftaler der har været aktive undervejs samt nævne og indsætte billeder af både de medarbejdere som var med i den vigtige opstartfase fra 1993 – 1998 og de som har været med senere. Overskrifterne for den første periode var: konsolidering af klinikken i psykiatrien og at klinikken opnåede en permanent status.

Klinikken forhistorie og konsolideringsfase. Uddrag fra:

Musikterapiklinikken – Center for behandling og forskning. Slutrapport 1.del.

I rapportens første afsnit bringes en detaljeret beskrivelse af klinikken forhistorie frem til opstarten i 1993 og af klinikken virkefelt fra 1993 til 1998. Her fremgår det, at der allerede i 1980 fandtes beskrivelser af en musikterapiklinik i de arbejdsrapporter, som lå til grund for opbygningen af musikterapiuddannelsen. Disse beskrivelser var baseret på, at der skulle oprettes en universitetsklinik i tilknytning til

uddannelsen. Dette skete imidlertid ikke, og i 1991 blev de oprindelige ideer hentet frem igen af primært kandidatstipendiat Hanne Mette Kortegaard i samarbejde med Inge Nygaard Pedersen, og en længere forberedelsesproces tog sin begyndelse. På dette tidspunkt var det blevet klart, at musikterapi-klinikkens placering mest hensigtsmæssigt lå på Aalborg Psykiatriske Sygehus. Musikterapiuddannelsen prioriterede musikterapi i psykiatrien meget højt, og etablering af en samarbejdsaftale om en klinik på hospitalet gav gode rammer for, at det kliniske arbejde kunne foregå i et behandlerteam som afsæt for at udforske musikterapiens muligheder inden for den psykiatriske behandling. Det skabte tillige optimale rammer for at bibringe psykiatrien et supplerende og gradvist forskningsbaseret behandlingstilbud.

På baggrund af kommissorium blev der i 1992 nedsat en tværinstitutionel arbejdsgruppe bestående af:

- Professor Finn Egeland Hansen, Institutbestyrer. Institut 10, Aalborg Universitet
- Lektor Inge Nygaard Pedersen. Studieleder. Musikterapiuddannelsen. Aalborg Universitet
- Kandidatstipendiat Hanne Mette Kortegaard. Institut 10, Aalborg Universitet
- Lektor Peder Kaj Pedersen. Institut 10, Aalborg Universitet
- Rektor Sven Caspersen, Aalborg Universitet
- Fuldmægtig Lis Kårsberg Kring. Det Humanistiske Fakultet, Aalborg Universitet
- Sygehusdirektør Hans Jørgen Christensen. Aalborg Psykiatriske Sygehus
- Administrerende overlæge Ole Døhr. Afd. D1. Aalborg Psykiatriske Sygehus

Denne arbejdsgruppe havde til formål at beskrive klinikkens rammer, arbejdsmuligheder og etiske forholderegler. Denne arbejdsproces tydeliggjorde en problemstilling som musikterapifaget har mødt løbende. Det viste sig at kombinationen af behandling og en dertil hørende sundhedsfaglighed ikke umiddelbart syntes at passe til den opfattelse ledere på universitet havde af humaniora. At humanistiske studerende skulle kunne udføre behandling var nyt ift deres opfattelse af det humanistiske fagområde. På det tidspunkt var bekymringerne større på Instituttet end på hospitalet. For at sikre at den musikterapeutiske behandling kunne forgå etisk korrekt og forsvarligt for behandlere og patienter blev der således nedsat et følgeudvalg, og der blev sørget for at musikterapeuterne i klinikken fik såvel supervision som lægefaglig rådgivning af en psykiater på hospitalet.

Efter adskillige møder blev et rammeforslag for en musikterapeutisk behandlings- og forskningsklinik underskrevet af rektor Svend Caspersen og sygehusdirektør Hans Jørgen Christensen den 31.3.93. Et følgeudvalg bestående af:

- Professor Finn Egeland Hansen. Institut 10, Aalborg Universitet
- Adm. cheflæge Ninni Smedegaard. Aalborg Psykiatriske Sygehus
- Dr.phil., Integrative Musikterapeutin Isabelle Frohne-Hagemann. Berlin.

Dette følgeudvalg arbejdede efter et kommissorium med ansvar for at afholde midtvejsevaluering og slutevaluering i forsøgsperioden. Denne blev i 1993 sat til 18 måneder (oktober 94) og senere forlænget, først til april 1996 og senere i projektform til april 1998.

Allerede det første år af klinikkens levetid blev turbulent, da en større omstrukturering af hospitalet medførte at klinikken flyttede tilknytning fra D1 (overlæge Ole Døhr) til Afd. B., hvor lederskabet vedrørende udvikling af klinikken overgik til overlæge Erik Højer.

I efteråret 1997 – i slutningen af forsøgsperioden – blev der taget hul på forhandlingerne vedrørende musikterapi-klinikkens fremtidsmuligheder. Denne forhandlingsrunde fandt sted mellem: klinikleder Inge Nygaard Pedersen, adm. overlæge Erik Højer Afd. B, samt yderligere ledelsesrepræsentanter fra dels APS, psykiatridirektør Erik Rønne og dels AAUs humanistiske dekan Ole Prehn og prodekan Torben Ditlevsen. Denne gruppes arbejde mundede ud i følgende – citat fra Slutrapporten:

Ifølge foreliggende dokumentationsrapportering [maj 1995, juni 1996] og mundtlig opdateret evaluering fra kliniklederen og de andre APS repræsentanter, samt udarbejdet projektforslag af kliniklederen vedrørende klinikkens fremtidsplaner, blev det ved plenummøde i arbejdsgruppen 4.12.1997 besluttet, at Musikterapiklinikken overgår til permanent status fra januar 1998. [Pedersen, 1998, s. 4]

Udvikling af en egentlig samarbejdsaftale og fornyelser af denne fra 1998 – 2014. Synliggørelse af musikterapi og musikterapiforskningen som en del af opgaven.

I 2001 overgik Musikterapiklinikken fra at være under Afd. B til at være under Afd. V, tilknyttet overlæge Ib Scheel Thomsen. Dette medførte et møde hvor en revision af den foreløbige samarbejdsaftale fra 1998 blev drøftet. Psykiatridirektør Per Christiansen, overlæge Ib Scheel Thomsen fra APS samt dekan Ole Prehn og fuldmægtig Ole Søsted Jespersen fra AAU deltog i mødet. Fra mødereferatet kan læses følgende:

Dekan Ole Prehn spurgte til muligheden af en mere selvstændig økonomisk forankring af musikterapiklinikken i det amtskommunale budget. Per Christiansen oplyste, at der ikke er tvivl om, at APS ville støtte klinikken og at det nuværende socialudvalg var meget positivt indstillet overfor sygehusets samarbejde med universitetet og gerne så klinikkens virke udvidet til også at omfatte Brønderslev! Disse positive tilkendegivelser blev senere vigtige kilder da vi skulle overbevise regionspolitikerne om at redde musikterapiklinikken fra lukning på grund af besparelser [se side 21].

Det blev dog ikke realiseret at klinikken blev en selvstændig amtskommunal institution. Klinikken blev udviklet som en integreret institution mellem hospitalet og universitetet, hvor begge institutioner fordelte udgifterne ligeligt imellem sig.

En ny samarbejdsaftale blev lagt i støbeskeen ved mødet i 2001. Den blev senere underskrevet af psykiatridirektør Per Lund Sørensen, cheflæge Jonna Jacobsen og adm. overlæge Ib Scheel Thomsen fra APS samt af regnskabschef Richard Gajhede, institutleder Finn Egeland Hansen og klinikleder Inge Nygaard Pedersen i 2002. Denne aftale løb til 2006, hvor den næste samarbejdsaftale bliver underskrevet af psykiatridirektør Per Lund Sørensen, adm. overlæge Else Justesen [Afd. V] samt af AAU-innovationsleder Niels Maarbjerg Olesen og institutleder Christian Jantzen. De første tre samarbejdsaftaler indeholdt ikke nævneværdige ændringer i teksterne udover de givne fornyelser af datoer. Da Psykiatrisk Sygehus i januar 2005 ændrede status til universitetshospital under Aarhus Universitet opstod der turbulens og tvivl om hvorvidt musikterapiklinikken som hørende under Aalborg Universitet fortsat kunne eksistere under den nye organisering. Først meldte hospitalsledelsen i slutningen af 2004 ud at klinikken måtte lukke 1.1.2005, men før årsskiftet kom der en ny besked om at det alligevel kunne lade sig gøre at bibeholde klinikken. I den forbindelse var samarbejdsaftalen et meget vigtigt dokument da aftalen ifølge kontrakten er uopsigelig i en løbende periode og kun kunne opsiges ved en kontrakts ophør. Musikterapiklinikken havde således ikke kunnet opsiges før 1.1.2006 hvilket fik de relevante parter i sagen til at genoverveje hvorvidt det kunne lade sig gøre at bibeholde aftalen.

I 2010 forlænges den eksisterende samarbejdsaftale med underskrifter af de samme personer som i 2006 bortset fra, at adm. overlæge Else Justesen nu var erstattet af adm. overlæge Jan Mainz og afdelingen havde taget navneforandring fra Afd. V til Afd. Syd. Musikterapiklinikken har derfor skiftet tilknytning fra Afd. D til Afd. B til Afd. V til nu Afd. Syd. Der har således været utrolig mange ledelsespersoner og -ledelsesscenarier inde i billedet både i de første år og i årene frem til 2010. Hovedopgaven som universitetshospital under Aarhus Universitetet bestod i, at man skulle opruste den forskningsmæssige indsats. Enheden for Psykiatrisk Forskning, som blev officielt indviet i 2006, fik Professor Poul Munk Jørgensen fra Aarhus Universitet som leder. Dette bevirkede, at selv om musikterapiforskningen indtil 2006 havde været registreret som forskning under hospitalets årlige forskningsrapporter, blev dette ikke tilfældet i perioden 2006 – 2009 [se side 20]. Dette på trods af at Inge Nygaard Pedersen havde siddet i forskningsenhedens styregruppe. En følge af dette blev at man i 2010 indføjede i samarbejdsaftalen at "Musikterapiforskningen og samarbejdet med Institut for Kommunikation, AAU indgår både som en del af

årsberetningen for forskningen i psykiatrien i Region Nordjylland samt som vbn [Vidensbase Nordjylland] indberetning" [Samarbejdsaftale 2010].

Næste samarbejdsaftale skal underskrives slut 2014/ start 2015, hvor adm. overlæge Jan Mainz nu er erstattet af adm. klinikleder Carsten Møller Beck; psykiatridirektøren er erstattet af konstitueret dir. Susanne Jensen (pga. sygdom), dekan Ole Prehn blev først erstattet af dekan Lone Dirckinck-Holmfeld og i 2015 blev hun erstattet af konstitueret Dekan Jørgen Stigel og institutleder Christian Jantzen er erstattet af institutleder Michael Vetner. Det kræver sin hukommelse for mig som klinikleder gennem alle årene at huske navne og titler på alle de velmenende og engagerede samarbejdspartnere i de forskellige ledelses-scenarier, da en del af mit arbejde som klinikleder netop er at bygge bro mellem og gensidig informere ledelserne på de to institutioner. Jeg kan indimellem få en følelse af at være 'gammel i gårde'. I hvert fald er jeg den eneste gennemgående person i udarbejdelsen af disse samarbejdsaftaler i nu tyve år.

Musikterapiklinikkens medarbejdere 1995-2014

Der har også været en del udskiftning i Musikterapiklinikkens medarbejderstab. Efter lederskiftet i 1995 bestod denne af en klinikleder på halv tid (Inge Nygaard Pedersen) samt en halvtids forskningsassistent (Bente Østergaard). Hertil kom som allerede nævnt, at Niels Hannibal siden august 1995 og frem til i dag har været tilknyttet klinikken som en del af staben. Først som PhD-studerende (1995-2001), så som forskningsassistent (2001-2002), derefter som adjunkt (2002-2005) og som lektor (2005ff). Med de nytilførte ressourcer pr 1.1.1998 blev der en fast stab bestående af kliniklederen (halv tid), og nu to forskningsassistenter på min. 21 timer. Bente Østergaard var allerede i 1996 blevet erstattet af BA i musikterapi Julie Exner og i 1998 blev kandidat i musikterapi Charlotte Lindvang ansat som den anden forskningsassistent i 21 timer. Førstnævnte [JE] blev senere erstattet af kandidat i musikterapi Britta Frederiksen. Her følger billede af de ansatte i Musikterapiklinikken i perioden 1995 - 2003.

Fig. 1. På billederne ses Inge, Bente, Julie, Niels, Charlotte, Britta og Sanne

2002/2004 – skelsættende år. Udskiftning og udvidelse af antallet af musikterapeuter.

Jeg vil fremhæve et par skelsættende år i forbindelse med ansættelser af medarbejdere i Musikterapiklinikken. De to forskningsassistenter Charlotte Lindvang og Britta Frederiksen ønskede begge at flytte til Sjælland af familiemæssige årsager hvilket indebar, at de ikke kunne fortsætte i deres deltidsstillinger på klinikken. Dette bevirkede at kandidat i musikterapi Sanne Storm og kandidat i musikterapi, Phd Niels Hannibal gradvist erstattede de to og blev forskningsassistenter på klinikken. Men Storm valgte at flytte til Færøerne hvor der var mulighed for at opstarte musikterapi i Torshavn. Næsten samtidig blev der slået en adjunktstilling op på musikterapiuddannelsen. Undertegnede fik så den idé, at man i stedet for at ansætte én adjunkt kunne ansætte to, som så skulle anvende halvdelen af deres arbejdstid på Musikterapiklinikken. De forskningsassistentmidler, der var til rådighed for to forskningsassistenter på 21 timer kunne netop aflønne en ekstra adjunkt. Derved blev de to forskningsassistentstillinger konverteret til to halve adjunktstillinger. Musikterapiuddannelsen kunne samtidig få glæde af to adjunkter med forskellige erfaringsfelter som kunne berige miljøet på universitetet. Som tænkt så forhandlet! I 2002 blev Niels Hannibal og Ulla Holck ansat som fuldtids adjunkter på universitetet med klausul om at anvende halvdelen af tiden på klinikken. Dette bevirkede bl.a., at der kom gang i behandling og forskning inden for børne- og ungdomspsykiatrien, da dette var Ullas forskningsfelt. Niels Hannibal fortsatte arbejdet inden

for sit forskningsfelt: Musikterapi med personer med personlighedsforstyrrelser i samarbejde med det daværende afd. S14 (i dag Ambulatoriet for personlighedspsykiatri).

Omkring årsskiftet 2003/ 2004 blev det klart for Aalborg Psykiatriske Sygehus at 0,65 % stilling til klinisk musikterapi (som er summen af de tre forskningsmedarbejderes kliniske forpligtelse) ikke kunne dække det behov for musikterapi, der var blevet opbygget i forhold til patienterne. Så hospitalet valgte at ansætte to kliniske musikterapeuter, Charlotte Dammeyer og Helle Nystrup Lund. I første omgang blev de ansat på halv tid. De er stadig klinikere på hospitalet og begge er siden blevet opnormeret i tid. De to er uundværlige samarbejdspartnere for Musikterapi-klinikken, idet de bygger bro mellem klinikken og de enkelte afdelinger, og de er gradvist også blevet forskningspartnere i nogle af de mange projekter, der er i gang i Musikterapi-klinikken i 2014.

Medarbejdere i Musikterapien i dag

I 2008 byttede lektor Ulla Holck stillingskategori med lektor Lars Ole Bonde, og i dag er klinikkens medarbejdere repræsenteret ved klinikleder, lektor Inge Nygaard Pedersen, lektor Niels Hannibal og professor Lars Ole Bonde. Inge Nygaard Pedersen og Lars Ole Bonde har siden 2013 fået forhandlet en seniorordning (som 62-årig kan man som senior få nedsat antallet af arbejdsfunktioner, hvis man i mange år har haft mange forskellige funktioner). Vi fravalgte begge det kliniske arbejde i musikterapi-klinikkens regi pga. den forpligtede tilstedeværelse hver uge som dette arbejde kræver. Som erstatning ansattes ekstern lektor Lars Rye Bertelsen i 2013 til at varetage disse kliniske forpligtelser (tilsammen 0,35% af en stilling, 25% for LOB og 10% for Inge Nygaard Pedersen). Han er dermed også en fast del af musikterapi-klinikkens medarbejderstab. Inge Nygaard Pedersen er ansat i 40% af sin stilling, og af disse 40% går 10% til klinikledelse, 10% til klinisk arbejde, 5% til undervisning af medicinstuderende og supervision af kliniske musikterapeuter samt 25% til forskning.

Fig. 2. På billederne ses Ulla, Helle, Charlotte, Lars Ole og Lars

Der er liv i musikterapeuterne. Det betyder også helt konkret, at de giver liv til en del børn. I årene 2002 - 2005 havde vi ikke mindre end tre barselsvikarer ansat, som også gav vigtige bidrag ind i musikterapisammenhængen i psykiatrien. Det var Hanne Mette Ochsner Ridder (vikar for Ulla Holck), Lars Rye Bertelsen (vikar for Charlotte Dammeyer) og Dorthe Bergholt Hviid (vikar for Helle Nystrup Lund).

Fig. 3. På billederne ses Hanne Mette og Dorte.

Musikterapeuter kan som alle andre også blive syge og den sidste som har sat sit personlige fingeraftryk på Musikterapiklinikkens aktiviteter er Karin Schou, der fungerede som vikar for Niels Hannibal i en periode, hvor hun sammen med Lars Ole Bonde og Helle Nystrup Lund var involveret i at få musiklyttepuder og spillelister ind i den receptive del af musikterapi tilbuddene. De er der stadig.

Fig. 4. På billedet ses Karin Schou.

Aktiviteter i Musikterapiklinikken i forsøgsperioden 1.4.1994 – 1.1.1998. Konsolidering og synliggørelse.

Det økonomiske grundlag for klinikken baserede sig dengang som nu på en ligelig økonomisk fordeling af udgifterne de to institutioner imellem. På mødet den 4.12.1997 blev det fastslået "... at der er et behov for og en samlet vilje til mere målrettet at synliggøre Musikterapiklinikken og behovet for en sådan hos amtets politikere." (ibid. S. 4)

Jeg vil nu dykke ned i dokumentationsrapporten fra 1998 hvor jeg vælger at bringe en oversigt over de aktiviteter som er listet i rapporten for Musikterapiklinikken i perioden 1.4.1994 – 1.1.1998 og at bringe afsnittet "Fremtidsplaner for Musikterapiklinikken." Det sidste vil jeg anvende som afsæt for at klargøre hvad der er blevet realiseret her i 2014, og hvad der er vores visioner for fremtiden idag.

Følgende aktiviteter var vigtige elementer i musikterapiklinikkens start, i dens faglige udvikling og i dens kamp for overlevelse i forsøgsperioden:

1. Informationsmøder og undervisning af personalegrupper på de forskellige afsnit på afdelingerne A, B og C.
2. Udarbejdelse af informationsmateriale.
3. Patientkonfrontationsarbejde (forundersøgelser, behandlingsforløb, journalføring og evaluering). Vi ydede i alt 852 ydelser fordelt på 43 patienter.
4. Regelmæssig deltagelse i supervision og visitationsmøder.
5. Regelmæssig deltagelse i behandlings- og planlægningsmøder på forskellige afdelinger.
6. Deltagelse (og fremlæggelse) i psykiatriundervisning for læger, psykologer og musikterapeuter.
7. PR-information i dagspresse og artikler til fagtidsskrifter.
8. Udarbejdelse af relevante registreringssystemer og -koder for patientkonfrontationsarbejdet.
9. Indkøb af inventar (instrumenter, kontorartikler, bøger etc.).
10. Oprettelse af internt bibliotek (bøger og relevante artikler) vedrørende musikterapi inden for psykiatrien.
11. Deltagelse i relevante forskerkurser.
12. Fremlæggelse af kliniske og forskningserfaringer fra klinikkens arbejde på internationale konferencer (verdenskonference i musikterapi i Hamburg [D] 1996, nordisk musikterapikonference i Jyväskylä [SF] 1997, europæisk musikterapikonference Leuven [B] 1998).

13. Oprettelse af evaluerings- og forskningsgruppenetværk MIHP [Musikterapeuter inden for Hospitalspsykiatrien i DK – senere MIP – musikterapeuter inden for psykiatrien som helhed i DK] i 1996. Afholdelse af to årlige forskningsmøder i netværket.
14. Korrespondance med indenlandske og udenlandske musikterapikolleger vedrørende musikterapi i psykiatrien.
15. Udarbejdelse af dokumentations- og evalueringsrapporter [1995, 1996, 1998].

Fremtidsplaner for musikterapiklinikken som stipuleret i 1998.

Kliniske aktiviteter:

- fortsættelse af længerevarende individuelle musikterapiforløb
- fortsættelse af assistance [indlednings] – terapier
- fortsættelse af kriseinterventioner hvis relevant
- igangsættelse af gruppemusikterapiforløb

Dokumentationsopgaver:

- videreførelse af kvalitets- og effektmålingsundersøgelser i forhold til færdig-behandlede patienter
- enkeltforløbsbeskrivelser – herunder beskrivelse af kurative faktorer og behandlingsprogressionen
- udarbejdelse af et årligt skriftserie om musikterapi i psykiatrien
- udarbejdelse af musikanalyseredskaber ud fra indsamlede båndmaterialer

Assessment og andre forskningsaktiviteter:

- fortsættelse af udvikling af form, indhold og formidling af assessment-modeller
- fortsættelse af regelmæssige forskningsmøder i MIPH – MIP
- videreførelse af igangværende større [længerevarende] forskningsprojekter
- fortsat deltagelse i og fremlæggelse af materiale på nordiske, europæiske og verdenskonferencer i musikterapi
- afholde forskningsseminarer om klinisk forskning for andre behandlere på APS og Ph.d.-studerende på AAU i samarbejde med PhD-uddannelsen på AAU
- afholde videre udvekslings- og forskningsseminarer med kliniske psykologer fra Psykologisk Institut, Aarhus samt Psykiatrisk Hospital, Risskov, Aarhus.

Andre forskningsbaserede tiltag som formuleret i rapporten i 1998:

Da Klinikleder Inge Nygaard Pedersen er medlem af Det Fælles Forskningsudvalg for Psykiatrien i Nordjyllands Amt, gives der muligheder for at tænke i forskningsprojekter på tværs af Musikterapiklinikken, PhD-uddannelsen på universitetet og Det Fælles Forskningsudvalg for Psykiatrien i Nordjyllands Amt.

Kliniske forløb. Fremtidsplaner som stipuleret i 1998 – hvor er vi nu?

Fremtidsplanerne fra dokumentationsrapporten fra 1998 [se ovenfor] lød på, at der skulle være fortsættelse af længerevarende individuelle musikterapiforløb, assistance [indlednings] – terapier [hvor musikterapien anvendes til at etablere en form for åbnende kontakt, der muliggør en videreførelse af verbal terapi], kriseinterventioner hvis relevant og igangsættelse af gruppemusikterapiforløb.

Alle mål er realiseret. Alle tiltag udøves både af Musikterapiklinikkens medarbejdere og af de to kliniske musikterapeuter. De sidste varetager nu udelukkende hvad der dengang blev kaldt kriseinterventioner, da de er meget mere synlige på afdelingerne. Enkeltcase-beskrivelser af længere musikterapiforløb er fast inventar i næsten alle de årsskrifter og MIPO tidsskrifter Musikterapiklinikken har udgivet (se side 12), og klinikens medarbejdere har også leveret bogkapitler til bøger i form af case-beskrivelser i musikterapi i psykiatrien (Wigram & De Backer 1999), (Bonde, Pedersen & Wigram 2001), (Hadley 2003), (Metzner 2010, 2013).

Gruppemusikterapi blev i sin spæde start først udbudt af Charlotte Lindvang som havde grupper med patienter med skizofreni det sidste år af sin ansættelse. Gruppetilbuddet overgik derefter til at være et tilbud til patienter med personlighedsforstyrrelse som en del af dagbehandlingstilbuddet for denne patientgruppe på Psykoterapeutisk Afsnit gennem flere år. Primært Hannibal (10 Grupper) og til dels Pedersen (2 grupper) gennemførte disse gruppeforløb med en medterapeut fra Psykoterapeutisk Afsnit. (Se Hannibal 2008, Hannibal et al. 2011). Det tilbud medførte bl.a. at musikterapi også blev et tilbud til patienter med personlighedsforstyrrelse, som kunne vælge et treårigt individuelt opfølgingsforløb efter at gruppeterapien i dagbehandlingsprogrammet var afsluttet. Inge Nygaard Pedersen havde flere af sådanne lange individuelle opfølgingsforløb. Et tilbud om terapirettet sammenspil har været gennemgående i mange år både udbudt af Helle Nystrup Lund og af Lars Rye Bertelsen. Antallet af patienter har her været svingende, og flere gange er det blevet til individuel musikterapi i terapirettet sammenspilsform. I 2008 - 2010 udbød Lars Ole Bonde og Inge Nygaard Pedersen gruppemusikterapi i form af et klinisk pilotprojekt "Musiklytning og indre billeder i gruppe" for patienter i almen psykiatrien med overvejende angstproblematikker. Arbejdet i disse grupper foregik i samarbejde med psykologgruppen i almenpsykiatrien (se Bonde & Pedersen 2011, 2012, og Pedersen & Bonde 2013).

Musikterapeuterne Charlotte Dammeyer og Helle Nystrup Lund har gennem årene udviklet flere tilbud som matchede behovet for de dårligste patienter (de patienter som ikke var i stand til at komme ned i kliniklokalet). Et af disse tilbud er musiklyttegrupper (se Lund 2008, Lund & Dammeyer 2011). Endelig har de udviklet tilbuddene sangskrivning og sangværksted (se Lund 2012).

Musiklytning er også blevet udviklet som et felt mellem musikterapi og musikmedicin i form af musiklyttepuder, musiklyttebøjler og specielt tilrettede, genrebaserede spillelister. Dette tilbud startede som et pilotprojekt med titlen "musiklytning til patienter i skærmning" og er nu både et ad hoc tilbud i tilspidsede situationer på lukkede afdelinger (et led i nedbringelse af tvang), og et mere struktureret og planlagt tilbud for patienter med især massive søvnproblemer (se Schou, Pedersen & Bonde 2011, Hannibal, Lund & Bonde 2013). Et specifikt tilbud med titlen Guidet musik- og krops-lytning er også blevet udviklet og udbydes stadig (se Dammeyer 2013).

Behandlingstilbud idag.

I dag er der en vifte af kliniske tilbud som kan ses på musikterapiklinikkens hjemmeside: www.psykiatri.nrn.dk vha. søgeordene musikterapi eller musikterapiklinikken. Der skelnes i dag mellem **aktiviteter i musikterapi** for patienter, der er i en svær fase af deres sygdom og har brug for stabiliserende og motiverende tiltag, og **musikterapi som psykoterapi** for patienter som er i en fase, hvor de kan arbejde mere reflekterende og udviklende. Til den første kategori hører individuel musikterapi for indlagte patienter, som kan få besøg af en musikterapeut på stuen og lytte til udvalgt musik. Her tæller også gruppeaktiviteter i form af fælles musikterapi for indlagte patienter som sammenspilsgrupper, sangværksted og musiklyttegrupper for patienter i ambulans behandling. I kategorien musikterapi som psykoterapeutisk behandlingsform anvendes musik og samtale, hvor musikken typisk kan være med til at løsne op for svære tanker og følelser og bane vej for dialog om det der er svært, og det der optager patienten. Her nævnes overordnet både aktiv og receptiv musikterapi, hvor det overordnede mål for begge metoder er at reducere symptomer, genvinde potentialer og/eller genetablere funktioner for den enkelte patient.

Musikterapi kan anvendes som et relevant alternativ til verbal psykoterapi, fx når patienten ikke har ressourcer til sprog og samtale. Psykoterapeutiske mål i musikterapi som psykoterapi er oftest:

- at udvikle en større selvindsigt og selvaccept
- at udvikle eller støtte en øget egen oplevelse og selvtillid
- at opnå en større integration mellem følelser og tanker
- at opnå en friere kontakt og kommunikation med omverdenen

De enkelte mål vil være individuelle, og musikterapien vil tage udgangspunkt i den enkelte patients behov, aktuelle situation og livshistorie.

Spørgsmålet som allerede tilbage i 1998 lød: "hvem kan have udbytte af musikterapi?" er fortsat et spørgsmål der kan besvares både diagnosespecifikt og - som dengang - på tværs af diagnoser.

Henvisningskriterier på tværs af diagnoser hedder:

- patienter med kontaktforstyrrelser
- patienter, der har svært ved at sætte ord på følelser, fornemmelser og indre oplevelser
- patienter med koncentrations- og centreringsproblemer
- patienter med svagt udviklet jeg-identitet
- patienter med et overudviklet intellektuelt psykisk forsvar.

Samtidig er der i dag meget mere forskning inden for enkelt diagnoseområder, hvor musikterapi har vist positiv effekt, som dokumenteret i Cochrane Reviews vedrørende patienter med skizofreni [2005, 2011, 2013] og med patienter med depression [2009]. Musikterapi-klinikken bidrager med sådanne forskningsresultater ved for øjeblikket at have en kontrolleret forskningsundersøgelse under forberedelse på basis af et pilotprojekt med musikterapi med patienter med personlighedsforstyrrelse. Samtidig er en kontrolleret, randomiseret og dobbeltblindet forskningsundersøgelse med patienter med skizofreni mhp. undersøgelse af musikterapiens virkning på de negative symptomer under forberedelse [se side 20].

Dokumentation og forskning – hvad er der sket siden 1998?

Musikterapi i psykiatrien. Årsskrifter og online tidsskrift med open access.

I 1998 hed et af punkterne under dokumentation *udarbejdelse af en årlig skriftserie om musikterapi i psykiatrien* [se side 14]. Dette blev til fulde realiseret. Anden del af *Slutrapport 1998* – den del der omhandlede forskning og dokumentation blev til første udgave af års-skriftet *Musikterapi i Psykiatrien*, årgang 1, 1998 med artikler af musikterapi-klinikens medarbejdere [red. Inge Nygaard Pedersen i samarbejde med Julie Exner]. På trods af betegnelsen årsskrift udkom publikationen med varierende mellemrum. *Årsskrift 2* udkom 2000 [red. Charlotte Lindvang], *Årsskrift 3* udkom 2002 [red. Ulla Holck], *Årsskrift 4* udkom 2005 [red. Hanne Mette Ochner Ridder], *Årsskrift 5* udkom 2008 [red. Ulla Holck] og *Årsskrift 6* [red. Lars Ole Bonde] udkom 2011. I 2011 ansøgte prof. Lars Ole Bonde Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation med positivt resultat om penge til at få årsskriftet konverteret til et online-tidsskrift med open access. Efter det første nummer i 2012 er der udkommet to årgange af *Musikterapi i Psykiatrien Online* [MIPO]. De tidligere årsskrifter blev samtidig lagt online, så alle artiklerne nu er tilgængelige og kan downloades som pdf-filer på MIPOs hjemmeside: <http://journals.aau.dk/index.php/MIPO>. Siden 2011 er alle forskningsartikler underlagt peer review. Siden slutningen af 2013 er redaktionen af MIPO overgået fra prof. Lars Ole Bonde til lektor Niels Hannibal, og redaktionen er blevet udvidet med en medredaktør fra henholdsvis Norge [Randi Rolvsjord] og Sverige [Gabriella Rudstam], da tidsskriftet er åbent for artikler på skandinaviske sprog.

Årsskrifterne indeholder både enkeltcase-beskrivelser samt artikler vedrørende metodeudvikling, assessment udvikling, teoriudvikling samt demografiske undersøgelser vedrørende musikterapeuter og patienter i psykiatrien (fx musikterapeuternes beskæftigelsesniveau og -områder, klientpopulationer, patienters fremmødestabilitet mm) [se Hannibal 2005].

Afsluttede og igangværende forskningsprojekter – nogle eksempler fra 2008.

I 2008 afspejlede den første officielle rapport over igangværende og afsluttede forskningsprojekter [Pedersen & Bonde 2008] i Musikterapiklinikken et paradoks, som har været gennemgående alle årene i musikterapiklinikken levetid. Vi skrev tilbage i 2008 at:

Forskningsstrategien har været at være inklusiv og gennem klinisk erfaring og forskning at pejle sig frem til, hvor musikterapi er bedste egnet og kan gøre mest gavn i psykiatrien. Dette er dog ikke nogen enkel opgave. Musikterapien er kommet ind i en behandlingstradition, hvor sammenhængen mellem diagnoser og behandlingsmetoder er tænkt meget nøje sammen. De kliniske erfaringer og den hidtidige forskning viser, at musikterapi er mindre rettet mod specifikke diagnostisk udredte symptomer end mod at behandle patienten som en person, der har relations- og kommunikationsvanskeligheder uanset diagnose [ibid. S. 12].

Samtidig var der i 2008 nye strukturer i psykiatrien som påvirkede den forskningsstrategi, der også er gældende i musikterapiklinikken i 2014. Der skrives videre i forskningsrapporten fra 2008:

Da det er et krav, at der fremover skal opereres med behandlingspakker hvor det klart skal fremgå, hvilke evidensbaserede behandlingsmetoder er relevante for hvilke diagnoser og i hvilken fase af sygdomsforløbet, stiller det udfordringer til musikterapiforskerne. De skal på den ene side indfri og formulere de stillede krav til behandlingssamarbejdet, samtidig med at musikterapibehandlingen skal udforskes på sine egne betingelser, hvis den skal gives mulighed for at blive fyldestgørende dokumenteret. Mange af de forskningsprojekter, som er i gang i musikterapiklinikken for øjeblikket, afspejler dette paradoks og forsøg på at tilgodese disse problemer uden unødvendige reducerende forenklinger. Musikterapeuterne er trænet i at anvende såvel kvantitative og kvalitative analysemetoder i forskningsprojekter og benytter sig ofte af begge metoder inden for samme forskningsprojekt [ibid. s 13]

Afsluttede forskningsprojekter i 2008 var eksempelvis:

- 1) Pedersen, I.N. *Modoverføring: En kvalitativ undersøgelse af hvordan musikterapeuter der arbejder med aktiv musikterapi i voksenpsykiatrien oplever, forstår, anvender og fortolker fænomenet modoverføring* [Pedersen 2007a, 2007b, 2008]. Vigtige resultater var:
  - at der er en meget høj grad af konsensus blandt de interviewedes temaer
  - at modoverføring er en vigtig del af musikterapeuter forståelse af deres kliniske arbejde i dagligdagen
  - at musikterapeuternes håndtering af modoverføringsprocesserne påvirker den terapeutiske proces positivt eller negativt
  - at resultatet bekræfter at for musikterapeuterne er terapeut/patient relationen et hovedredskab i behandlingsarbejdet også med svært psykisk syge patienter
  - at musikterapeuternes behandlingspraksis er på linje med nyere litteratur indenfor psykiatri [Thorgaard & Haga 2006: Relationel behandling bd. 1-5] og psykoterapi [Nielsen 2001: Terapeutens bæreevne , Matrix 18(4) 325-328].

Andre afsluttede forskningsprojekter i 2008 var 2) Holcks *Spilleregler i musikterapi*. Denne undersøgelse førte til tre artikler [Holck 2005a, 2005b og 2008]. Fokus for denne undersøgelse var dels oversigter over spilleregler med henholdsvis voksne og med børn [inklusive case-beskrivelser] fra faglitteraturen, samt spilleregler anvendt i musikterapeutisk assessment i børnepsykiatrien med konkrete eksempler fra 10 cases.

Igangværende forskningsprojekter i 2008 var eksempelvis Bondes *Musik og indre billeder. Receptiv gruppe-musikterapi med patienter henvist fra Almen Ambulatoriet*. Denne undersøgelses succeskriterier var:

- at patienterne møder regelmæssigt
- at patienterne kan bruge musikterapien som et led i deres integrationsproces
- at det kan fremme samarbejdet og en gensidig forståelse i behandlingsarbejdet mellem musikterapeuterne og psykologerne på almen ambulatoriet.

[se Bonde 2011, 2012 samt Pedersen & Bonde 2013]

Et andet igangværende projekt var Hannibals *Undersøgelse af klientpopulation og fremmødestabilitet for patienter i musikterapeutisk behandling i Danmark*. Succeskriterierne for dette projekt var følgende:

- at kunne bekræfte [eller afkræfte] hyppigheden af patienters dropout fra musikterapibehandling er lav og at dette lave dropout ikke skyldes forekomsten af "falske positive" data i første undersøgelse
- at kunne følge op på tidligere fund der indikerer at dropout fra musikterapi ikke er relateret til specifikke variable så som køn, uddannelse, samtidig anden behandling mv.
- at kunne øge viden om bl.a. henvisningsgrunde til musikterapibehandling

[se Hannibal 2005].

Et tredje igangværende projekt var Hannibals *Opgørelse af musikterapeuters beskæftigelse, aktivitetsniveau, målgruppe mv. I psykiatrien i Danmark 2008*. Succeskriterierne for dette projekt var:

- at afkræfte den myte, at musikterapi ikke er en del af det psykiatriske behandlingstilbud i Danmark
- at få kortlagt musikterapeuternes tilstedeværelse, behandlingsform og -aktivitet, målgrupper mv. i psykiatrien

Et fjerde igangværende projekt var opfølgning på undersøgelsen af fremmødestabilitet. Her var fokus på at undersøge om der var stabilt fremmøde [adherence] til behandlingen. I undersøgelsen indgik patienter diagnosticerede med enten personlighedsforstyrrelse eller skizofreni. Undersøgelsen bekræftede at adherence var høj og at der ikke var enkelte variable som kunne prædikere dropout. Undersøgelsen var i øvrigt den anden publikation, der blev udgivet i samarbejde mellem Musikterapiklinikken og Enheden for psykiatrisk forskning i Nordjylland [Hannibal, Pedersen, Hestbæk, Sørensen & Munk-Jørgensen 2012].

Et femte igangværende projekt var Bonde, Pedersen, Lund og Dammeyers *Musikterapi som en del af behandlingspakken inden for forskellige diagnosegrupper. Projekt til klinisk implementering*. Denne undersøgelses succeskriterier var:

- at få afgrænset og beskrevet de dele af musikterapibehandlingen, der omfatter symptomlindring og -reduktion
- at få synliggjort den evidensbaserede dokumentation, der allerede foreligger og få den udvidet [eksempelvis foreligger der Cochrane Review af musikterapi med patienter med skizofreni]
- at få kortlagt hvilket musikterapeutiske behandlingsmetoder der meningsfuldt kan skrives ind i behandlingspakker for specifikke diagnosegrupper og hvor i behandlingsforløbet det vil være mest meningsfuldt

at få beskrevet klare indikationskriterier for musikterapibehandlingen under den gængse behandlingsforståelse, så proceduren med at henvise til musikterapi i hverdagen bliver nemmere.

Supervisoruddannelse. En integrerende aktivitet i Musikterapiklinikken i 2009-2010.

Klinikleder, professor mso, phd. Inge Nygaard Pedersen (nu lektor) udbød sammen med lektor, phd og specialistsupervisor, leder af Universitetsklinikken på psykologistudiet på AAU Claus Haugaard Jacobsen i perioden 1.1.2009 – 31.12.2010 en toårig supervisoruddannelse. Uddannelsen blev udbudt i et samarbejde mellem Psykoterapiuddannelserne ved psykiatrien i Region Nordjylland, Musikterapiklinikken, Aalborg Psykiatriske Sygehus og Universitetsklinikken, Aalborg Universitet. Uddannelsen var udformet efter Dansk Psykologforenings og Dansk Psykiatrisk Selskabs krav til supervisoruddannelse. Uddannelsen blev godkendt af begge foreninger. Deltagerne på uddannelsen var en blanding af psykiatere [3], psykologer [2] og musikterapeuter [4]. Deltagerne skulle før start på uddannelsen have et psykoterapeutisk uddannelsesniveau svarende til en specialistgodkendelse i psykoterapi af Dansk Psykolog Forening [DPF], vejleder i psykoterapi af Dansk Psykiatrisk Selskab [DPS], et tilsvarende niveau godkendt af Musikterapeuternes Landsklub [MTL] for musikterapeuternes vedkommende. Uddannelsen strakte sig over 13 hele dages kursusundervisning inklusive supervision på supervision i gruppe ved start og slut på 10 af de 13 kursusdage.

Teoriundervisningen talte således 2 dage med 6 ½ times undervisning og 10 dage med 3 ½ times undervisning. Supervision på supervision i gruppe talte 10 dage med 3 ½ times supervision + 5 timers individuel supervision pr kursist. Derudover var der vejledning på opgaveskrivning (opgave med omfang på ca. 25 sider). Den sidste kursusdag bestod i præsentation af opgaven fra de enkelte kursusedtagere. De gennemgående lærerkræfter var Claus Haugaard Jacobsen og Inge Nygaard Pedersen. Supervision på supervision i gruppe var adskilt mellem musikterapeuter og de andre to faggrupper med primært verbalterapi. En lang supervisionsdag var samlet for hele gruppen hvor kreative medier i supervision blev afprøvet med alle kursisterne. Teoriundervisning var dels samlet (30 timer) dels adskilt (16 timer). Musikterapiedtagerne modtog således også undervisning af gæstelærere i form af musik- og psykoterapeut Margareta Wärja [SE] og musikterapeut, dr. Isabelle Frohne-Hagemann [D] [se Wärja 2013]. Selve uddannelsen og musikterapeuternes opgaver fra uddannelsen er udgivet i bogform [Pedersen 2013a - se desuden Pedersen 2013b, 2013c, Haugaard 2013, 2013a, Bonde 2013a, Ridder 2013].

Igangværende forskningsprojekter 2014. Evidensbaseret forskning og fortsat arbejde med at få musikterapibehandling anerkendt og anbefalet som sundhedsfaglige ydelser.

I 2014 ser billedet noget anderledes ud, da der lige nu er gang i forskning vedrørende musikterapi med specifikke diagnoser og sågar med forskning i specifikke symptomer inden for en bestemt diagnose.

To overvejende kvantitative undersøgelser er i gang, hvor det ene (Hannibal, Pedersen, Bonde & Windfeld) har titlen *Aktiv individuel musikterapibehandling med patienter med diagnosen personlighedsforstyrrelse DF60 – DF63*. Pilotprojektet er under afrapportering. Der er undervejs blevet udarbejdet en manual for det kliniske arbejde, hvorigennem metoden *Procesorienteret musikterapi* (PROMT) blev udviklet. Manualen er primært baseret på principper fra mentaliseringsbaseret terapiforståelse, da dette er den aktuelt mest virksomme model i forhold til klientmålgruppen. En af de kliniske opgaver i forhold til fremtidig kliniske praksis er at få en mentaliseringsbaseret forståelse integreret med musikterapi-behandling [se Hannibal et al. 2012, Hannibal 2013a]. Projektet er startet i samarbejde med Ambulatoriet for personlighedspsykiatri.

Projektet har dels til formål at undersøge selve det randomiserede, kontrollerede design, og dels afklare om behandlingsmanualen PROMT (Procesorienteret musikterapi) er anvendelig. 4 personer indgår i materialet. Anvendte måleredskaber i undersøgelsen er følgende: SCL-90, IIP, Haq-II, WHOQOL-Bref, OAS, HADS, Evaluering af musikterapi (MIR), terapeutens sessionsrapport. Det kommende RCT-projekt undersøger om musikterapi sammen med standardbehandling er bedre end standardbehandling alene. De involverede patienter i pilotprojektet har fået 40 timers individuel musikterapi hvoraf de 24 første sessioner foregik to gange ugentlig, og de 16 sidste sessioner foregik en gang ugentlig. Foreløbige fund tyder på, at det er muligt at identificere forandringer i patienternes tilknytningsmønstre. Pilotprojektet fungerer som forberedelse til en international multicenter-undersøgelse mellem 5 lande.

Det andet igangværende forskningsprojekt i 2014 [Pedersen, Nielsen, Bonde, Hannibal, Lindvang og Andersen] har titlen: *Musikterapi til behandling af skizofreni patienters negative symptomer – et dobbelt-blindet studie*. Dette projekt er et kontrolleret, randomiseret, dobbeltblindet projekt hvor de patienter, der opfylder inklusionskriterierne og underskriver informeret samtykke alle henvises til tilbudt musikterapi. Deltagerne randomiseres derefter 1:1 til henholdsvis musikterapi i form af strukturerede musikinterventioner ved en uddannet musikterapeut og henholdsvis samvær (i samme tidsrum som musikterapien) med en på forhånd ukendt bostøtte, hvor der kan lyttes til musik. I designet indgår blindet rating. Lægerne, der rater patienterne før inklusion, patienterne selv og statistikerne, som udregner resultater efter forsøget, ved ikke hvilken intervention patienterne modtager. Det er således helt unikt at undersøge virkningen af musikterapi på negative symptomer for denne målgruppe i et blindet design. Behandlere, bostøtter og andre forskere ved, hvem der har fået hvilket tilbud (blinding er ikke mulig). Alle deltagere tilbydes en opfølgende samtale 1 måned efter undersøgelsens afslutning, hvor der informeres om, hvilket tilbud de har fået under deltagelsen i undersøgelsen. Der anvendes følgende måleredskaber i undersøgelsen:

1. PANSS [The Positive and Negative Syndrome Scale]
2. BNSS [Brief Negative Symptom Scale].
De negative symptomer vil blive målt med begge redskaber før start på behandling, efter 15 sessioner og efter endt behandling.
3. WHOQOL-Bref [Quality of Life]
4. Haq-II [Helping Alliance Questionnaire, patient version]
5. MIR[S] [Ikke-standardiseret måleskema specielt for musikterapi]
6. Semistruktureret interview [m. guide udarbejdet af forskerne i Musikterapiklinikken]

Der vil i denne undersøgelse ligeledes blive udarbejdet en manual for såvel musikterapeuter som bostøtter mht. hvad der er muligt/ikke muligt i undersøgelsen af musikterapiens virkning på negative symptomer med patienter med skizofreni. Der er søgt 3.060.500 kr. i Trygfonden til dette projekt som går i gang så snart finansiering foreligger. Formålet er at undersøge om 25 timers musikterapi gennem ugentlige sessioner kan bedre de negative symptomer (såsom social tilbagetrukkethed, apati, nedsat evne til kontakt og kommunikation) hos mennesker der lider af skizofreni. Dette projekt udvikles i tæt samarbejde mellem Musikterapiklinikken og Center for Skizofreni på Aalborg Universitetshospital Psykiatrien og i et samarbejde mellem Det Humanistiske og Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Aalborg Universitet.

Et tredje igangværende projekt i 2014 omhandler *nyt lyd- og musikmiljø i psykiatrien*, Aalborg Universitetshospital med henblik på at skabe større livskvalitet for patienter og personale i hverdagen og nedbringelse af tvang. Der er tale om et tværfagligt, eksplorativt pilotprojekt.

Der er i Musikterapiklinikken regi i perioden 2011-2013 gennemført flere mindre pilotprojekter (se Schou et al 2011, Hannibal et al 2013). Projekterne har dokumenteret, at det er praktisk muligt at give patienterne et musiktilbud (musiklyttepude + mp3-afspiller med speciel tilrettelagte spillelister), og at patienter og personale oplever tilbuddet som en værdifuld tilføjelse i plejepersonalets palet af interventioner, ikke mindst i forbindelse med situationer, hvor der ofte anvendes tvang. Bl.a. i forlængelse af disse

resultater er der i indsatsen omhandlende nedbringelse af tvang i psykiatrien bevilget økonomisk støtte til forbedringer af fysiske forhold på de akutte afsnit.

Tiltag som i 2015 skal forbedre lyd- og musikmiljøet på de to intensive sengeafsnit (S5 og S6) ved hjælp af:

- Akustisk regulering af sengestuerne
- Installation af specialdesignede musikanlæg med mulighed for aflytning af [a] speciel tilrettelagte spillelister, [b] patienternes egen foretrukne musik.

Musikterapiklinikken deltager i projektet med særligt fokus på at dokumentere effekten af det nye musikmiljø, herunder patienters og personales oplevelser og vurderinger.

Et fjerde igangværende forskningsprojekt i 2014 omhandler et *musiklyttepude-projekt* i samarbejde med Ambulatoriet for Mani og Depression. I forlængelse af ovennævnte mindre projekter med lyttepuder på afdelingerne er der påbegyndt et forskningssamarbejde mellem Ambulatoriet for Mani og Depression og musikterapeuterne – med henblik på at afprøve effekten i forbindelse med svære søvnproblemer.

De ambulante inkluderede patienter får en lyttepude med hjem til daglig brug i en måned, hvor de skal lytte til musik min. 30 min. før sovetid. De kan vælge at lytte mere end det. Lyttetider og mønstre bliver registreret af patienten på registreringskemaer. Før start, efter 2 uger og efter 4 uger samt 1 måned efter afsluttet lytteperiode skal deltageren udfylde 3 standardiserede spørgeskemaer (HAM-D17, MDI, WHO-5). Før start og efter afslutning på forsøgsperiode skal deltageren udfylde 1 standardiseret spørgeskema. (WHOQOL-Bref). Ud over udfyldning af spørgeskemaerne og måling af puls før og efter forsøgsperioden, vil der være opfølgende samtaler i form af semistrukturerede interviews af deltageren før start, efter 2 uger, efter 4 uger og efter 2 måneder fra forsøgets start. Designet er en "før, under og efter-effektundersøgelse" med fokus på udvalgte effektmål. Der er ikke tale om en kontrolleret undersøgelse.

Målet med undersøgelsen er at finde ud af, om brug af lydpudder under kontrollerede forhold kan forbedre patienternes søvnrytmeproblemer, nedsætte depressionssymptomer, reducere arousal-niveau og forbedre livskvaliteten.

Et femte projekt som er igangsat i 2014 er et ECT projekt – en pilotundersøgelse som er under forberedelse til start 2015. Projektet skal vurdere *mulighederne for at anvende musik i forbindelse med ECT behandling*, både for at nedbringe uro/nervøsitet i forbindelse med behandlingen, og også for at forbedre patientens helhedsoplevelse, dels ved at arbejde bevidst med lydmiljøet generelt, dels ved at inddrage patienterne specifikt i valget af musik. Patienterne kan således være med til at sætte deres personlige præg på/tage ejerskab over forløbet.

Hensigten er at der efter pilotundersøgelsen skal laves et lidt større projekt, som desuden undersøger, om der kan påvises en ændring i brugen af angstdæmpende medicin, inden den endelige implementering af brugen af musik i ECT-behandling.

Udfordringer i samarbejdet.

Musikterapiens tyveårige levetid har i det store perspektiv været en positiv udviklingsperiode som har givet positive resultater i form af behandlingsrutiner og forskningsresultater. Der var, er og bliver ved med fortsat at være optimale muligheder for at forske i kliniske rammer i samarbejde med andre faggrupper. Men det skal også ses i perspektiv af mange og indimellem ret udfordrende kampe og forhindringer, som har været en del af Musikterapiklinikkens udviklingshistorie. Jørgen Aagaard nævnte i sit indlæg på jubilæumsdagen den skepsis, der var overfor denne nye klang i psykiatrien fra en del psykiatere og psykologer i starten af Musikterapiklinikkens levetid. Det ser vi som en naturlig del af udviklingen af en ny – i sundhedssystemets øjne vel ret eksotisk – behandlingsform, som søger at vinde indpas i syste-

met og blive anerkendt som et sundhedsfagligt behandlingstilbud. Set i bakspejlet har der været en del nederlag men flest sejre på den bane. Vi er som faggruppe vant til at der er nogle udfordringer i forhold til at forklare musikterapiens virkningsmekanismer i et psykiatrisk paradigme. Dels er der fordomme om musikterapi som en uvidenskabelig og intuitiv metode. Dels har vi i de 20 år arbejdet målrettet på at kunne redegøre for de terapeutiske forandringer og processer der udspiller sig i musikken (Hannibal 2001, Pedersen og Bonde 2013). Endelig forgår musikterapi ofte ordløst, og udbyttet af behandlingen ses både i ændringer i adfærd, selvopfattelse, relationsmønstre, evne til affektregulering, forbedret mentaliseringsevne mv. I dag er det kendt i miljøet at musikterapi kan noget ingen andre metoder kan, nemlig bruges som behandling af personer der ikke er i stand til verbal refleksion. Vi kan nå de personer, der er i deres følelsers vold og som lever i en adskilt psykotisk verden. Men det har været og er en stadig udfordring at informere og kommunikere musikterapiens kvaliteter til andre faggrupper. På trods af disse fremskridt arbejder vi stadig på at faget i Danmark anerkendes som sundhedsfagligt. Dette skal ses i forhold til vores nabolande Norge og Sverige, hvor musikterapi anbefales af sundhedsstyrelserne som en del af standardbehandlingen til eksempelvis patienter med skizofreni. Norsk Helsevern lister musikterapi som tilbud A ud af graduering fra A til D, hvor A er det bedste tilbud og D det mindst effektive af behandlingstilbuddene til denne målgruppe. I Sverige anbringer Svensk Socialstyrelse musikterapi som nummer fire ud af en liste på 1- 10, hvor 1 er den mest effektive behandlingsform og 10 den mindst brugbare for patienter med skizofreni.

I Danmark er musikterapi endnu ikke en anbefalet behandlingsform, og det betyder eksempelvis, at musikterapeuter, der arbejder med ambulante patienter i psykiatrien, ikke tjener penge ind (fra kommunen) til hospitalspsykiatrien. Musikterapiuddannelsen og Musikterapiklinikken arbejder løbende på en ændring af dette forhold, men det er en langvarig kamp.

Et sådant syn på sundhedsydelser - at de kun kan være anerkendte hvis de udøves af en sundhedsfaglig uddannet person - har spillet ind i andre negative hændelser, der træder skarpt frem i Musikterapi-klinikkens historie.

Den første hændelse affødtes af det forhold, at Aalborg Psykiatriske Sygehus ved årsskiftet 2005 som nævnt ovenfor blev universitetshospital under Aarhus Universitet. Det skabte dels forvirring omkring, hvorvidt klinikken kunne videreføres under denne organisering. Det skabte tilsyneladende også forvirring for lederen af forskningsenheden - professor Poul Munk Jørgensen, som i perioden 2004 - 2008 ikke registrerede Musikterapiklinikkens forskning i dokumentationsrapporter vedrørende Den Psykiatriske Forskning i Nordjylland, fordi musikterapeuter ikke tilhørte den sundhedsfaglig faggruppe. Det hører med til historien, at leder af musikterapiklinikken Inge Nygaard Pedersen fra 1998 - 2003 var med i 'Styregruppe til udvikling af forskningen i psykiatrien'. Styregruppens arbejde mundede ud i at Forskningsenheden blev oprettet ultimo 2003. I årene 1998 - 2003 var det primært musikterapiens forskning, der blev registreret i dokumentationsrapporter vedrørende den psykiatriske forskning i Nordjyllands Amt, da der ikke var opbygget en egentlig tradition for at forske på Aalborg Psykiatriske Sygehus. Efterhånden som andre forskningskilder blev tilgængelige i sygehusets regi, blev musikterapiforskningen fravalgt som ikke relevant og blev betegnet 'ikke sundhedsfaglig' (Se Forskningsenheden 2004-2008). Dette bevirkede at Musikterapiklinikken i 2008 som modtræk lavede sin egen årsrapport kaldet *Den Musikterapeutiske Forskning i Psykiatrien i Nordjylland* (Pedersen & Bonde 2008). Denne rapport talte samme antal sider som den Psykiatriske forskningsrapport i 2008 (64 sider), havde et lignende layout men andre (gule) farver. Denne provokationshandling førte til, som tidligere beskrevet, en ny passus i samarbejdsaftalen i 2010, nemlig at musikterapiforskningen naturligt skulle registreres i årsrapporter vedrørende psykiatrisk forskning i Nordjylland - hvilket da også har været tilfældet siden.

En anden udfordrende hændelse fandt sted i 2008, hvor Lars Ole Bonde og Inge Nygaard Pedersen udarbejdede og tilbød et kursusprogram til undervisning i kvalitative forskningsmetoder til interesserede faggrupper i psykiatrien. På daværende tidspunkt var kvalitative metoder ikke meget anvendt i psykiatrien i Aalborg og de blev ofte efterspurgt som kursustilbud. Da tilbuddet blev fremført for lederen af forskningsenheden (prof. PMJ) og daværende cheflæge Jørgen Achton, blev det tilbagevist med den begrundelse

af vi musikterapiforskere, som ikke sundhedsfaglige medarbejdere, ikke kunne undervise sundhedsfaglige kolleger i kvalitative forskningsmetoder. Denne begrundelse er fortsat en kilde til undren!

En tredje og sidste udfordrende situation var de to gange, musikterapiklinikken var sat på psykiatriens liste over sparetiltag. Vi måtte bruge megen tid og mange kræfter på at fremskaffe støtteerklæringer, påvirke ledere og politikere, og den anden og sidste gang blev vi – ifølge politisk kilde i regionen – først reddet i sidste øjeblik i forhandlingerne, hvor der var to-tre emner der skulle vippe den ene eller den anden vej (spares væk eller blive bevaret). Musikterapi var en af disse emner. Her skal lyde en stor tak til nationale og internationale kolleger som skrev fantastiske støttebreve, og til universitetet som kæmpede bravt på musikterapiens side. Og vi er her endnu.

Der er altid en slange i paradiset – men alligevel....

På trods af de omtalte udfordrende eksempler i samarbejdet gennem årene, har jeg og mine kolleger altid været glade for at være med i opbygningen, udviklingen og nu i høj grad ekspansionen af Musikterapiklinikken og dens aktiviteter. Idégrundlaget fra begyndelsen – at det skulle give musikterapeuter optimale muligheder for at lave klinisk forskning i kliniske rammer og give hospitalet optimale muligheder for at have musikterapi som et forskningsbaseret behandlingstilbud – holder stadig.

Når jeg tænker tilbage på hvor mange personer, der har været involveret i forlængelser af kontrakter og andre af klinikens aktiviteter, tænker jeg, at det er imponerende, at entusiasmen fortsat er til stede. Jubilæumsdagen var et fantastisk bevis på dette – rigtig mange rosede ord om samarbejdet mellem hospitalet og universitetet, om musikterapiens virkning og betydning og om glæden ved at have musikterapien og musikterapeuterne i huset, fyldte dagen. Så hvad kan være mere passende at slutte af med end den sidste linje fra morgensangen *God morgen lille land*, som vi indledte jubilæumsdagen med at synge – dens sidste linje omhandler at ”bygge bro fra sind til sind”. Musikterapiklinikken bygger bro mellem universitetet og hospitalet, mellem sundhedsvidenskab og humanistisk videnskab, mellem teori og praksis og det helt essentielle i vores kliniske arbejde er netop at bruge musikken til at **bygge bro fra sind til sind**.

Litteraturliste:

Bonde, L.O. [red.] (2011). *Musikterapi i Psykiatrien. Årsskrift 6*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Bonde, L.O. [red.] (2012). *Musikterapi i Psykiatrien Online [MIPO] årgang 7,1 & årgang 7,2*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Bonde, L.O. [red.] (2013). *Musikterapi i Psykiatrien Online [MIPO] Årgang 8,1*. Aalborg: Musikterapi-klinikken.

Bonde, L.O. (2013a). Musiklytning, indre billeder og metaforer i supervision. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Indsigt og vitalitet*. 1. udg. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, s. 135-156.

Bonde, L.O. & Pedersen, I.N. (2011). Musiklytning og indre billeder som klinisk vurderingsredskab: Assessment i receptiv gruppemusikterapi med ambulante psykiatriske patienter. I *Musikterapi i Psykiatrien. Årsskrift 6*, s. 38-55. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Bonde, L.O. & Pedersen, I.N. (2012). Musiklytning og indre billeder – receptiv gruppemusikterapi med ambulante psykiatriske patienter. *Musikterapi i Psykiatrien Online [MIPO] Årgang. 7,2*. s. 45-63. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Bonde, L.O. Pedersen, I.N. & Wigram, T. [2001]. *Musikterapi: Når ord ikke slår til. En håndbog i musikterapiens teori og praksis*. Århus: KLIM.

Dammeyer, C. [2013]. Guidet musik- og krops-lytning. I *Musikterapi i Psykiatrien Online (MIPO) Årgang 8,1*. s. 42-59. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Erkkilä, J., Punkanen, M., Fachner, J., Ala-Ruona, E., Pöntö, I., Tervaniemi, M., Vanhala, M. & Gold, C. [2011]. Individual Music Therapy for Depression: Randomised Controlled Trial. *BMC Psychiatry April 7*. doi: 10.1192/bjp.bp.110.085431

Gold, C., Heldal, T. O., Dahle, T. & Wigram, T. [2005]. Music therapy for schizophrenia or schizophrenia-like illnesses. *Cochrane Database Syst. Rev. 2005; Apr 18(2)*: CD004025. [<http://www.thecochranelibrary.com>]

Gold, C., Wigram, T. & Elephant, C. [2006]. Music Therapy for autistic spectrum disorder. *The Cochrane Collaboration*. New York: John Wiley & Sons

Hadley, S. [Ed.] [2003]. *Psychodynamic Music therapy: Case Studies*. Gilsum,USA: Barcelona Publishers.

Hannibal, N. [2005]. Beskrivelse af patientpopulationen i klinisk musikterapi på fem psykiatriske institutioner i Danmark i perioden august 2003-juli 2004. I *Musikterapi i Psykiatrien. Årgang 4.s. 64-75*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N. [2007]. Relevansen af nyere psykodynamisk teori for det kliniske musikterapeutiske arbejde med psykiatriske patienter med personlighedsforstyrrelser. I Bonde, L.O. (gæsterev.) *Psyke & Logos, Tema : Musik og psykologi. Årgang 28, nr 1. s. 385 - 407*.

Hannibal, N. [2008]. Gruppemusikterapi med patienter med borderline-personlighedsforstyrrelse i dagbehandlingsregi. Aalborg. *Musikterapi i Psykiatrien. Årgang 5, s. 76-101*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N. [red.] [2013]. *Musikterapi i Psykiatrien Online (MIPO) Årgang 8,2*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N. [2013a]. Mentaliseringsbaseret behandling og musikterapi. I *Musikterapi i Psykiatrien Online (MIPO) Årgang 8,1*, s. 4-16. Aalborg: Musikterapiklinikken

Hannibal, N. [red.] [2014]. *Musikterapi i Psykiatrien Online. (MIPO) Årgang 9,1*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N. Lund, H.N. & Bonde, L.O. [2013]. Musiklyttepuder, lyd-bøjler og spillelister i behandlingen af psykiatriske patienter. I *Musikterapi i Psykiatrien Online. Årgang. 13,2. s. 4-17*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N., Petersen, B., Windfeld, M. og Skadhede, S. [2011]. Gruppemusikterapi I Dagbehandlingsregi: Opsamling på peioden 2003 til 2010. Aalborg: *Musikterapi i Psykiatrien. Årgang. 6, s. 26-37*. Aalborg: Musikterapiklinikken

Hannibal, N., Pedersen, I. N., Bonde, L.O., Bertelsen, L. R., Dammeyer, C. & Lund, H.N. [2012]. Manual for procesorienteret musikterapi med personer med BPD. I *Musikterapi i Psykiatrien Online (MIPO) Årgang 7,2*. s. 64-80. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Hannibal, N., Pedersen, I. N., Hestbæk, T., Sørensen, T. E. & Munk-Jørgensen, P. [2012]. Schizophrenia and personality disorder patients' adherence to music therapy. *Nordic journal of psychiatry, 66(6)*, 376-379. Holck, U. [red.] [2002]. *Musikterapi i Psykiatrien. Årsskrift 3*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

- Holck, U. [2002a]. Musikterapiens appel og virkefelt. Et interaktionsteoretisk perspektiv på et prøveforløb med en teenagepige fra børnepsykiatrien med diagnosen infantil autisme. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 3. s. 23-32. Aalborg: Musikterapi-klinikken
- Holck, U. [2002b]. Musikterapi med børn med svær autisme. En litteraturgennemgang. I *Musikterapi i psykiatrien*. Årsskrift 3. s. 33-56. Aalborg: Musikterapi-klinikken
- Holck, U. [2005a]. Spilleregler med musikterapi med voksne – oversigter fra faglitteraturen. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 4. s. 6-23. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Holck, U. [2005b]. Spilleregler i musikterapi med børn – caseeksempler fra faglitteraturen. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 4. s. 24-39. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Holck, U. [red.] [2008]. *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 5. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Jacobsen, C.H. [2013]. Grundlæggende elementer i supervision af psykoterapeutiske arbejdsområder. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi. Indsigt og vitalitet*. 1. udg. s. 53-66. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, C.H. [2013a]. Kreative metoder i verbal supervision. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi. Indsigt og vitalitet*. 1. udg. s. 67-84. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Lindvang, C. [red.] [2000]. Den musikterapeutiske behandling – teoretiske og kliniske refleksioner. *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 1. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Lund, H.N. [2008]. Musiklyttegrupper i voksenpsykiatrien. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 5. s. 122-132. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Lund, H.N. [2012]. "MY BATTLE OF LIFE" – Musikterapi med brug af sangskrivning, rap-performance og kognitive metoder. I *Musikterapi i Psykiatrien Online [MIP0] 7,2*, s. 81-92. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Lund, H.N. & Dammeyer Fønsbo, C. [2011]. Musiklyttegrupper – en empirisk undersøgelse af anvendte metoder i psykiatrien. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 6. s. 86-101. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Metzner, S. [2010]. *Nachhall. Musiktherapeutische Fallstudien*. s. 211-246. Giessen: Psychosozial-Verlag.
- Maratos, A.S., Gold, C., Wang, X. & Crawford, M.J. [2009]. Music therapy for depression [review]. *The Cochrane Library, 2009, Issue 1*. <http://cirrie.buffalo.edu/database/73480/>
- Mössler K., Chen X., Heldal, T.O. & Gold, C. [2011]. Music therapy for people with schizophrenia and schizophrenia-like disorders. *Cochrane Database of Systematic Reviews 2011, Issue 12*. Art. No.: CD004025. DOI: 10.1002/14651858.CD004025.pub3
- Nielsen, J. [2001]. Terapeutens bæreevne, *Matrix 18*[4] s. 325-328.
- Pedersen, I.N. [1998]. *Musikterapi-klinikken's dokumentation og evalueringsrapport. Slutrapport Del 1*. Aalborg. Musikterapi-klinikken.
- Pedersen, I.N. [red.] [1998]. *Indføring i musikterapi som en selvstændig behandlingsform. Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 1. Aalborg: Musikterapi-klinikken.
- Pedersen, I.N. [2005]. At bruge musik til at håndtere modoverføring i individuel musikterapi i hospitalspsykiatrien. I *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskrift 4. s. 40-63. Aalborg: Musikterapi-klinikken.

Pedersen, I.N. [2007]. *Counter transference in music therapy. A phenomenological study on counter-transference used as a clinical concept by music therapists working with musical improvisation in adult psychiatry*. PhD Afhandling. Aalborg Universitet.

Pedersen, I.N. [2007a]. Musikterapeutens disciplinerede subjektivitet. I Bonde, L.O. [gæsterev.] *Psyke & Logos. Tema: Musik og psykologi. Årgang 28, Nr 1. s. 358-384*.

Pedersen, I.N. [2008]. En fænomenologisk undersøgelse af modoverføring i musikalsk improvisation i voksenpsykiatrien – en praksisbaseret og praksisrelateret forskningsundersøgelse. I *Musikterapi i Psykiatrien. Årgang 5. s. 30 – 46*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Pedersen, I.N.[red.] [2013]. *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Indsigt og vitalitet*. 1 udg. s. 320. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 2013.

Pedersen, I.N. [2013a]. Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Et metateoretisk perspektiv. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Indsigt og vitalitet*. 1. udg. s. 15 - 52. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Pedersen, I.N. [2013b]. Brug af kunstneriske medier i supervision af musikterapi i psykiatrien. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Indsigt og vitalitet*. 1. udg. s. 183-210. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Pedersen, I.N. & Bonde, L.O. [2008]. "Den musikterapeutiske forskning i psykiatrien i Nordjylland 2004-2008. Information." Aalborg: Musikterapiklinikken

Pedersen, I.N. & Bonde, L.O. [2013]. Musiklytning og indre billeder – at styrke identitets- og selvværdsfølelsen gennem 'Musiklytning & Indre Billeddannelse' for ambulante psykiatriske patienter. I: *Musikterapi i Psykiatrien Online* [MIP0]8,1, s. 17-41. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Ridder, H.M.O. [red.] [2005]. Musikterapi i psykiatrien. Årsskrift 4. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Ridder, H.M.O. [2007]. *Festskrift til Musikterapiuddannelsens 25 års jubilæum*. Aalborg. Aalborg Universitetsforlag.

Ridder, H.M. [2013]. Hvordan parallelprocesser og kreative metoder skaber indsigt i supervision. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi: Indsigt og vitalitet*. 1. udg. s. 157-181. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Schou, K., Pedersen, I.N. & Bonde, L.O.[2011]. Musiklytning til patienter i skærmning. Pilotundersøgelse på Musikterapiklinikken Aalborg Psykiatriske Sygehus. I *Musikterapi i Psykiatrien. Årsskrift 6. s. 56-67*. Aalborg: Musikterapiklinikken.

Thorgaard & Haga [2006] *Relationel behandling i psykiatrien*. Bd. I-V. Stavanger: Hertevig Forlag.

Wärja, M. [2013]. Konstruktiv metodik : Håndledning i psykoterapi og utbildning. I Pedersen, I.N. [red.] *Kunstneriske medier i supervision af psykoterapi. Indsigt og vitalitet*. 1. Udg. s. 85-110. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Wigram, T. & De backer, J. [1999]. *Clinical Application of Music therapy in Psychiatry*. London: Jessica Kingsley Publishers.